
Maróthy Szilvia

Szabad hozzáférésű irodalom: Kerekes Pál új Kalauza

Az ingyenes olvasás kalauza részint Kerekes Pál és Kiszl Péter közös, *Magyar irodalom a világhálón* (2018) című kötetén, részint a szerző blogjának (Könyvkonnektor Blog) bejegyzésein alapul, azokat bővíti, rendezi egy kötetbe. Kerekes Pál az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet docense, fő kutatási területe az elektronikus könyv. A témában számos publikációja jelent meg, jelen ismeretterjesztő kötetnek előzménye a 2011-ben megjelent *E-book kalauz: Az elektronikus könyv kisciklopédiája*.

A most megjelent *Kalauz* a tágabb értelemben vett szépirodalmi alkotások online ingyenesen hozzáférhető kiadásait szolgáltató weboldalakat gyűjti egybe. Nem tartalmazza tehát a tudományos és oktatási szakadatbázisok, tartalomszolgáltatások széles palettáját, például az egyetemi repozitóriumokat, szakfolyóiratok adatbázisait, vagy az e-tananyagokat. (18. p.) Sokat hallhatunk, olvashatunk a tudományos publikációk, kutatási adatok nyílt hozzáférésű közzétételéről, a gyűjtőnéven nyílt tudománynak (open science) nevezett elvárásrendszeréről, illetve mozzalomról. Szerencsére számos kezdeményezés, gyűjtőportál áll rendelkezésre, mely ezeket a kezdeményezéseket, a tudományos együttműködést támogatja. Ám talán kevesebb olyan tudományos-ismeretterjesztő áttekintés van, mely a szélesebb közönséget megcélözva a szabadidejét olvasással töltők számára gyűjt egybe ingyenes tartalomszolgáltatásokat. Ennek oka feltehetően az is, hogy szabadidőnk webes eltöltéséhez gyakrabban fordulunk a közösségi médiához és különféle információs portálokhoz. A kulturális javak nyílt (és jogszerű) hozzáférhetőségének népszerűsítése terén azonban mindenképp fontos hozzájárulás Kerekes Pál könyve.

A kötet igen változatos témákat ölel fel, ám az ingyenesen elérhető, alapvetően szöveges tartalmak végig a középpontban. Első egységében színes kitérőkkel mutatja be az e-könyv jellemzőit a klasszikus könyvészeti megközelítés mentén, azt analógiaként felhasználva, valamint az e-könyv gazdasági és kultúrtörténeti sajátosságaiból hozva fel példákat. Másik nagyobb egysége a szépirodalmi és tudományos szövegeket szolgáltató weboldalak, archívumok bemutatása. Noha alapvetően a szabadidős olvasásra szánt szövegek ingyenes lelőhelyeit kívánja a kötet bemutatni, a gyakorta áttetsző határok miatt kitér az egyetemi és a GLAM szektor, vagyis a galériák, könyvtárak, levéltárak és múzeumok (nem csak szöveges) tartalomszolgáltatásaira, webes archívumaira is. A harmadik nagyobb egység, vagy inkább téma, amely az előbbi egységgel keveredve kerül bemutatásra a kötetben, a webes médiumból következő sajátos tartalomszolgáltatások, műfajok végtelen gazdagságából emel ki és mutat be ismert példákat. Ilyenek például a közösségi médiás szépirodalmi alkotások, a hangoskönyvek, a mangák, a képregények, a slam poetry, a gyermekirodalom, vagy a felnőtt színezők típusai – sajnos a felnőtt irodalomra a szerző nem tér ki. Két kisebb alfejezet foglalkozik a self-publishing jelenségével, annak működési elvével, valamint a kiadványtípus ingyenes lelőhelyeivel. (194–198. p.) – Kerekes jártasságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy maga a recenzeált kötet is egy ilyen, self-publishing profilú kiadónál, a Publiónál jelent meg elektronikus és nyomtatott formában.

A sokszínűséggel kapcsolatban több ponton fel is hívja rá a figyelmet a szerző, hogy a tartalomszolgáltatások kiválasztása, s azok bemutatásának sorrendje nem értékítélet tükröz – igyekszik az internetes portálok által nyújtott gazdag kínálatból a legtöbbet bemutatni. Mint írja: „Az internet sajátossága, hogy egy vers, egy novella önállóan is publikálásra kerül, nem csak kötetbe fűzötten, mint azt a print kultúrában megszoktuk.” (19. p.) Persze a nyomtatott kultúrában is ismeretesek a különnyomatok, a kéziratos kultúra bonyolultságát nem is említve, az mindenesetre igaz, hogy a webes környezet megsokszorozta e jelenség előfordulásait, az olvasóknak kínált szövegeket, szövegrészleteket pedig radikálisan lerövidítette, multimédiás tartalmakkal gazdagította/szegényítette. Kerekes ennek megfelelően a szövegek webes jelenlétére koncentrálna, nem azok különféle kiadásaira.

Az online közeg sajátosságaiból fakadó megváltozott szövegkezelési és -elérési helyzetre a könyv számos pontján felhívja a figyelmet a szerző, az ezekre való reflektálás fontosságát hangsúlyozva, különös tekintettel a könyvtárosok és a tanárok számára. (52. p.) Az érvek közül azonban hiányzik egy, ami a kultúráközvetítés szempontjából az egyik legfontosabb: a forráskritika. Kerekas minőségi kérdésekkel egyáltalán nem foglalkozik a kötetben, tehát nem tér ki arra, hogy technikai, tipográfiai szempontból milyenek a tartalomszolgáltatások nyújtotta szövegek, vagy hogy textológiai mennyire szakszerűek, hitelesek.

Egy ismeretterjesztő szövegnek nem lehet feladata részletes filológiai érvek kibontása, vagy bárminemű értékítélet közvetítése (utóbbi tudományos közleménynek sem!), ám érdemes lett volna az internettel kapcsolatos forráskritikai alapvetésekre felhívni a figyelmet. A kötetben egyedül a kalózkivadványokat marasztalja el némileg a szerző, az általa idézett táblázat alapján azonban nehéz megérteni, miért a minőségileg legjobb a legrosszabb. „Ez a fajta lopás a legveszélyesebb, mert a szövegnek gyakorlatilag nincs hibája és tetszőleges méretű képernyőn lehet olvasni.” (93. p.)

Valami módon a szerző a közgyűjteményi digitalizálás finom kritikájával mégis reflektál a minőségi problémákra: noha a magyar kulturális örökség webes szolgáltatásának igénye a webbel lényegében egyidős, az elmúlt közel negyedszázad alatt mégsem sikerült egységes stratégia mentén következetesen végigvinni azt. Így bár vannak jelentős szövegszolgáltatások, melyeket az olvasók igénybe vehetnek, a nagyszabású digitalizálás meghiúsulása folytán az olvasók részint az e-könyv kiadók, illetve egyéb profitorientált tartalomszolgáltatók nyújtotta lehetőségekhez, részint a kalózkodálakhoz fordulnak.

Kerekas Pál Kalauzának hangsúlyozandó érdeme, hogy gazdag áttekintést nyújt a kulturális javak, különösképp a szépirodalmi alkotások ingyenes webes forrásaiból. A kötet funkcionalitását némileg megakasztja ugyan az internetes linkek (URL) kezelésének problémái (a nyomtatott verzió nem tartalmaz például QR-kódot, mely megkönnyítené az útvonalak elérését, az e-könyv kapcsán is igen magas arányú linktöréssel számolhatunk néhány éven belül), megalkotásának mégis fontos felismerés az alapja. Az internetes tartalmak elsőprő mennyisége, az információs dömping közepette nemcsak verseny folyik a figyelemért, de annak fenntartása is komoly kihívás – ennek érdekében szükség van „igazságra vezérlő” kalauzokra.

Az ingyenes olvasás kalauza : A szabad elérésű elektronikus irodalom magyar nyelvű szöveges és audiovizuális könyvtárai, a free szövegyűjtemények elérhetőségei, a nyílt magyar text-és multimédia-bázisok globális, határon túli és hazai színterei / Kerekas Pál. - [Budapest] : Publio, 2019. - 248 p. ; 21 cm

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K